

VIOLENȚA ȘCOLARĂ ȘI IMPACTUL VARIABILELOR SOCIO-DEMOGRAFICE ASUPRA ACESTEIA

CZU: 373.5.015.3:316.624:316.334.52

Corina BALAN

*Școala doctorală Științe Sociale și ale Educației,
Universitatea de Stat din Moldova*

THE SCHOOL VIOLENCE AND THE IMPACT OF SOCIO-DEMOGRAPHIC VARIABLES ON IT

This article deals with the issue of school violence from the perspective of socio-demographic aspects that constantly make their mark on this phenomenon. In order to be able to effectively prevent violent incidents in schools, it is necessary to study and know in depth these variables. By knowing better the characteristics of the aggressors, but also of the victims, we can understand them, also we can anticipate certain behaviors and thus intervene or prevent violent conflicts even before they break out.

Keywords: school violence, aggression, socio-demographic variables

Violența școlară reprezintă o formă de agresivitate prin intermediul căreia unul sau mai mulți copii/ adolescenți intenționează să rănească un alt copil/ adolescent perceput ca fiind incapabil să se apere [1]. Violența în școală duce la o stare constantă de insecuritate și poate compromite starea de bine socială și emoțională a elevilor. Având în vedere aceste considerente, identificarea timpurie a oricăror manifestări violente permite măsuri de intervenție ținute.

Analizând impactul unei variabile socio-demografice se pot propune explicații cu privire la motivele pentru care copiii devin agresori și în ce moment al existenței lor învață că violența este o metodă eficientă de a obține anumite beneficii. Având la bază aceste elemente, specialiștii în educație au posibilitatea de a preîntâmpina producerea unor acte agresive.

A. Familia

Mediul familial reprezintă unul dintre cei mai importanți factori ce-și pun amprenta asupra formării și evoluției copilului pe parcursul dezvoltării sale. Numită nucleul de bază al societății, familia este locul în care copilul apare pe lume, se dezvoltă și se maturizează. Familia este instanța primordială în procesul de socializare a copilului și cea care oferă modele pe care acesta le adoptă. Socializarea timpurie a copiilor este un factor foarte important în precizarea șanselor ca aceștia să devină victime sau agresori [2]. Numeroase opinii susțin faptul că printre factorii cei mai predictori ce țin

de familie, cu rol în declanșarea delincvenței juvenile sau a tulburărilor de comportament, se numără: criminalitatea parentală, abuzul sexual și maltratarea părinților, lipsa de interes al părinților pentru activitățile școlare ale copilului sau pentru petrecerea timpului său liber [3].

Stilul parental reprezintă o sursă importantă de agresivitate și violență în comportamentul copiilor, dacă întrunește anumite caracteristici. Este cunoscut faptul că un stil parental autoritar, precum și un stil educativ permisiv poate duce la comportamente deviante ale copiilor, iar un stil ce alternează autoritarismul cu indiferența produce confuzie și lipsa reperelor pentru copil, ceea ce reprezintă un alt factor de risc. Conflictele intrafamiliale, divorțul și separarea părinților au un impact negativ asupra psihicului copilului, cu repercusiuni ce se pot manifesta în comportamentul acestuia. Familia este cea care oferă și transmite modele și valori morale și, ca atare, orice perturbare în interiorul structurii familiale are repercusiuni negative asupra personalității și asupra adaptării copilului la mediu.

B. Genul biologic

Genul biologic influențează probabilitatea de angajare într-un comportament violent. Astfel, analiza diferențelor de gen a arătat că există deosebiri între băieți și fete, nu doar în ce privește reprezentarea socială a agresivității, ci și în privința formelor de agresivitate practicate, dar și a intensității acestora [4, p.94].

Cu scopul de a cerceta diferențele dintre băieți și fete din perspectiva raportării la agresivitate, Campbell și Muncer au analizat în 1987 discursurile unor adolescenți, evidențiind faptul că agresivitatea a fost percepută în mod negativ, ca o pierdere a autocontrolului, de către persoanele de gen feminin, în timp ce persoanele de gen masculin au asociat agresivitatea cu anumite sentimente pozitive, generate de exercitarea controlului asupra altora. Ulterior, acești autori au etichetat cele două tipuri de reprezentări ca fiind *reprezentări expresive* în cazul fetelor și *reprezentări instrumentale* în cazul băieților, subliniind că formarea diferențiată a acestora își are originile în copilărie și este generată de diferențele de rol social care prevăd recompensări diferite pentru fete și băieți, pentru comportamente identice [5]. De asemenea, alți autori au arătat că fetele și băieții își modelează reprezentarea expresivă sau instrumentală în funcție de feedback-ul membrilor propriului sex, astfel că își mențin comportamentele care le-au fost întărite pozitiv și le evită pe cele care au fost dezaprobrate sau pedepsite. Prin prisma propriei experiențe sau prin observație directă, fetele pot învăța că cele mai eficiente metode privind atenuarea dezaprobării pentru agresivitatea proprie sunt metodele verbale, în timp ce băieții pot învăța că prin justificarea agresivității lor evită pedeapsa și pot chiar primi aprobarea [6].

În ce privește intensitatea agresivității, studiile în domeniu au înregistrat diferențe remarcabile între fete și băieți. Astfel, s-a certificat faptul că băieții sunt mai agresivi decât fetele în cadrul școlii și agresează aceeași victimă în mod repetat, ceea ce produce repercusiuni puternice asupra victimei. Pe de altă parte, alte cercetări au arătat că frecvența cu care fetele manifestă comportamente agresive în cadrul școlii este în

creștere [7]. De asemenea, violența școlară manifestată de fete trece de nenumărate ori neobservată, deoarece aceasta este indirectă și aparent inofensivă, îmbrăcând diverse forme, precum insultele și excluderea din grupuri.

Tot cu privire la manifestarea agresivității în cadrul școlii, o altă diferență majoră între fete și băieți este legată de formele de agresivitate practicate. Băieții își manifestă agresivitatea în mod fizic (îmbrânceli, lovituri), iar fetele sunt agresive verbal (răspândirea de zvonuri, excluderea din grupuri și jigniri verbale) [8]. De asemenea, studiile au arătat că atât fetele, cât și băieții își manifestă agresivitatea, de regulă, asupra membrilor grupului de același gen din care fac parte.

Referitor la gradul de victimizare, cercetările în domeniu denotă că cel mai frecvent sunt victimizați băieții [9], iar în ceea ce privește impactul pe care violența școlară îl exercită asupra adolescenților s-a subliniat că există diferențe semnificative din punctul de vedere al genului biologic, în sensul că fetele resimt mai puternic consecințele agresivității. Paul și Cillessen (2003) au arătat că violența în cadrul școlii are consecințe pe termen scurt asupra adolescentelor agresate, în timp ce băieții de aceeași vârstă nu le resimt deloc. Ca atare, adolescentele au niveluri mai ridicate de depresie și anxietate, se autoevaluează mai negativ din punct de vedere social și raportează propriile comportamente ca disruptive, deoarece fetele acordă mai multă importanță contextului social și sunt mai sensibile la acesta decât băieții [10]. Tot astfel, adolescentele resimt tulburări de somn, sunt mai nervoase, în timp ce adolescenții acuză dureri de cap și de spate [4, p.97].

C. Vârsta

Cu privire la vârsta la care se înregistrează majoritatea violențelor școlare, specialiștii în domeniu atrag atenția asupra faptului că adolescența este perioada cu cele mai semnificative schimbări în rândul elevilor. În adolescență, expunerea la riscuri și teribilismul ating valori maxime. Din perspectiva violenței școlare, aceasta este perioada cu cel mai crescut risc de a deveni victimă sau agresor [11]. Există studii care arată că agresivitatea este întâlnită cel mai frecvent în rândul elevilor de gimnaziu [12]. De asemenea, au fost subliniate diferențe semnificative cu privire la formele violenței școlare în care se angajează elevii de diferite vârste. Agresivitatea fizică sub forma îmbrâncelilor sau a bătăilor este cel mai des întâlnită în rândul elevilor din liceu, iar consumul de substanțe interzise și aducerea de arme în cadrul școlii sunt comportamente cel mai frecvent identificate la elevii școlilor secundare.

Pe de altă parte, alte studii susțin că atât violența școlară (în special, sub forma hărțuirii), cât și numărul victimelor acesteia, descresc odată cu creșterea vârstei. Aceasta este consecința faptului că victimele, odată cu înaintarea în vârstă, dezvoltă strategii eficiente de a evita pe agresori și mecanisme eficiente de *coping* față de situațiile conflictuale generate de comportamentele violente ale agresorilor. Majoritatea agresorilor sunt violenți cu colegii de aceeași vârstă, mai ales cu colegii de clasă și mult mai rar cu colegii din clase mai mici. Cu privire la consecințele negative ale agresiunii școlare și ale victimizării, este de remarcat faptul că acestea sunt percepute

încă de la o vârstă fragedă. Cercetările arată că ele se răsfrâng până și asupra copiilor de grădiniță, care, dacă sunt agresați, vor avea apoi probleme de adaptare în cadrul grupului din care fac parte.

În concluzie, putem spune că vârsta pare să nu fie un predictor suficient de puternic pentru a putea trage concluzii general valabile asupra tipurilor de violență practicate în fiecare ciclu școlar. Însă, odată cu creșterea vârstei, crește și probabilitatea ca elevii să fie implicați în forme mai grave ale violenței școlare, cum ar fi violența fizică față de colegi și comportamente ilegale (consumul de substanțe interzise sau aducerea unor arme în cadrul școlii).

D. Statutul social

Între statutul social deținut în cadrul școlii și agresivitate există o relație de influență reciprocă. Agresivitatea este folosită de nenumărate ori de către elevi ca o strategie de a obține puterea atât asupra membrilor propriului grup, cât și asupra altor grupuri din rețeaua socială [13]. Așadar, agresorii se folosesc de statutul lor social pentru a putea fi violenți, însă acest lucru nu generează repercusiuni asupra lor, ci reprezintă un mijloc de a obține popularitatea și influența asupra membrilor grupului din care fac parte. Agresorii ies în evidență prin aceste comportamente și își stabilesc dominanța și superioritatea statutului social, iar perpetuarea acestor comportamente le asigură menținerea poziției prin oprimarea celorlalți [14]. Pentru menținerea superiorității statutului, acești elevi apelează și la tehnici prosoziale, în măsura în care consideră că le sunt necesare. Astfel, agresivitatea apare ca o primă etapă a stabilirii dominanței și poziției lor de superioritate, apoi urmează comportamente de afiliere pentru a-și menține poziția dobândită.

Concluzionând, putem spune că agresorii sunt indivizi foarte abili din punct de vedere social și cu o deosebită inteligență socială, care se folosesc de violență doar în anumite circumstanțe și doar asupra unor anumiți indivizi pentru a-și atinge anumite scopuri. Nu întotdeauna urmăresc în mod direct umilirea anumitor persoane, aceasta fiind rezultatul strategiei de stabilire a dominanței. De cele mai multe ori, nu au nimic personal cu cei pe care îi agresează, aceștia reprezentând, pur și simplu, victime mai ușoare.

Prezintă interes și relația de interinfluență dintre popularitate și agresivitate, deoarece violența este calea prin care se obține popularitatea și superioritatea. Deținerea popularității poate conduce la agresivitate din cauza faptului că deținerea este strâns legată de menținerea acestei poziții. Indivizii populari sunt expansivi și mereu interesați de a obține mai multă admirație și control. De altfel, colegii nu vor raporta agresivitatea venită din partea elevilor populari pentru a nu se pune într-o postură nefavorabilă și, mai degrabă, vor prefera să se asocieze cu aceștia pentru a câpăta un bonus de imagine.

E. Caracteristicile școlilor

Cercetările realizate în domeniu demonstrează că violența școlară este întâlnită atât în școlile din mediul rural, cât și în școlile din mediul urban. Potrivit lui Winters,

violența școlară nu este doar o problemă urbană, ea s-a răspândit în egală măsură și în mediul rural; mai mult decât atât, anumite forme ale acesteia sunt mai des întâlnite în școlile din mediul rural decât în cele din mediul urban [15]. Unii cercetători susțin că mediul în care este situată școala nu influențează semnificativ frecvența sau gravitatea incidentelor violente din cadrul acestei instituții.

În ceea ce privește mărimea școlii, unele studii au arătat că fenomenul violenței școlare este mai des întâlnit în școlile mari din SUA [15], în timp ce alte studii au descoperit că mărimea școlii și a clasei nu influențează în mod semnificativ frecvența comportamentelor violente în școlile din țările europene [1]. De asemenea, nu există diferențe semnificative în ceea ce privește frecvența comportamentelor violente în școlile catolice și în cele ortodoxe [16].

Concluzii

Anumiți factori socio-demografici, cum ar fi: mediul de proveniență al școlii, mărimea acesteia sau clasa din care fac parte elevii, nu au o influență majoră asupra frecvenței și gravității fenomenului violenței școlare, în timp ce alți factori (cum ar fi familia) au o importanță deosebită în prezicerea persoanelor cu risc de a deveni agresori. Consecințele pe care le are violența în cadrul școlii din perspectiva genului biologic sunt diferite: cu toate că băieții sunt mai des victime ale violenței școlare, fetele sunt cele care raportează cele mai multe și mai grave consecințe negative (depresie, anxietate). Referitor la influența pe care o are vârsta, putem spune că elevii de gimnaziu și de liceu sunt cel mai frecvent expuși diverselor forme ale violenței școlare, iar statutul social este mijlocul prin care agresorii, folosindu-se de agresivitate, obțin și mențin popularitatea și influența asupra celorlalți membri ai grupului. Majoritatea agresorilor au fost inițial victime în propria familie, acolo au învățat și exersat unele comportamente violente. De asemenea, trebuie subliniat faptul că acei copii care provin din familii cu probleme sunt expuși diverselor forme de violență și sunt abuzați, iar, ulterior, devin nu doar violenți în cadrul școlii, ci vor fi ei înșiși, ca părinți, agresivi față de propriii copii. Concluzia care se desprinde este că, dacă nu se intervine la timp, acest ciclu al violenței se va perpetua.

Referințe:

1. OLWEUS, D. *Bullying at school: What we know and what we can do*. Cambridge, MA: Blackwell, 1993.
2. DAKE, J.A., PRICE, J.H. & TELLJOHANN, S.K. The Nature and Extent of Bullying at School. In: *Journal of School Health*, 2003, no.73(5).
3. DEBARBIEUX, E. *Violența în școală: o provocare mondială?* Iași: Editura Institutul European, 2010.
4. PASCAL, E. Prevenirea și controlul violenței școlare. În: Curelaru M. (coord.). *Violența în școală. Repere pentru analiză și intervenție*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013.
5. CAMPBELL, A. & MUNCER, S. Models and anger and aggression in the social talk of women and men. In: *Journal of Theory and Social Behavior*, 1987, no.17(4).

6. TAPPER, K. & BOULTON, M. Social Representations of Physical, Verbal, and Indirect Aggression in Children: Sex and Age Differences. In: *Aggressive Behavior*, 2000.
7. CHRISTIE, K. Chasing the Bullies Away. In: *Phi. Delta Kappan*, 2005, no.86(10).
8. OLWEUS, D. *Aggression in the school: Bullies and whipping boys*. London: Hemisphere, 1978.
9. RIGBY, K. & SLEE, P.T. Bullying among Australian School Children: Reported Behavior and Attitudes to Victims. In: *Journal of Social Psychology*, 1991, no.13(5).
10. PAUL, J.J. & CILLESSEN, A.H.N. *Dynamics of peer victimization in early adolescence: results from a four-year longitudinal study*. Canada: The Haworth Press, 2003.
11. MARCUS, R.F. *Aggression and Violence in Adolescence*. New York: Cambridge University Press, 2007
12. BATSCHE, G.M. & KNOFF, H.M. Bullies and their Victims: Understanding a Pervasive Problem in the Schools. In: *School Psychology Review*, 1994, no.23(2).
13. PELLEGRINI, A.D., BARTINI, M., BROOKS, F. School bullies, victims, and aggressive victims: Factors relating to group affiliation and victimization in early adolescence. In: *Journal of Educational Psychology*, 1999, no.91(2)
14. CAIRNS, R.B. & CAIRNS, B.D. *Lifelines and Risks: Pathways of Youth in Our Time*. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1994.
15. WINTERS, D.L. *Levels of violence in Pennsylvania public schools and efforts to control and prevent violence*: Dissertation Abstracts International, 1997.
16. WHITNEY, I. & SMITH, P.K. *Educational Research*, 1993.